maar Caiaphas en Pilatus hebben het alzoo bedacht; 't alzoo gewild; 't alzoo doen gebeuren. Al wat in het Sanhedrin, op Gabbatha of op Golgotha geschied is, is geschied op *hun* last, op *hun* order, op *hun* bevelen. Zij zijn 't die 't gedaan hebben. Zij staan er bij God en menschen verantwoordelijk voor. Ze hebben zich aan Jezus persoonlijk vergrepen en zijn heilig lichaam gewelddadig doen aantasten, en vergoten zijn dierbaar, heilig bloed.

Ze hebben niets van Jezus' persoonlijke grootheid getast, gevoeld, vermoed. Jezus aanblik heeft hen niet tot bezinning gebracht. Jezus woord is hun niet in de ziel gedrongen. Geheel onaandoenlijk heeft èn Caiaphas èn Pilatus Jezus voor zich zien staan, ze hebben Jezus aan den lijve doen aangrijpen, aan de ruwe hand van hun beulen Jezus overgegeven, en ze hebben niet gerust, eer, ter executie van een door hen geslagen vonnis, die Jezus aan het Kruis genageld en gedood was.

Vanzelf vervult dit 't hart van wie in Jezus zijn Goël vond, voor deze beide mannen met afschuw en verontwaardiging. Een afschuw die ten slotte zoo hoog kan stijgen, dat hij in zijn tegendeel omslaat, en een gevoel van mededoogen in ons doet opkomen voor de rampzaligen die dit vreeslijke moesten bestaan.

Men voelt dan: Om de wereld te kunnen verzoenen, *moest* Jezus sterven een gewelddadigen dood; zou hij een geweldadigen dood sterven, dan *moesten* er menschenkinderen zijn, die hem deze gewelddadigen dood aandeden; en hiertoe in de historie als aangewezen te zijn, is het bangste noodlot dat zich denken laat.

Van Judas heeft Jezus dit zelf uitgesproken in het bange woord: „Het ware dien mensch beter zoo hij niet geboren ware geweest". Voor die anderen daarentegen bad Jezus aan zijn kruis: „Vader, vergeef het hun, want ze weten niet wat ze doen." „En zelfs tusschen Caiaphas en Pilatus onderscheidde Jezus nog. Beide hadden *zonde*, maar toch heette het tot Pilatus: „Die mij aan u heeft overgeleverd, heeft *grooter* zonde".

We staan hier alzoo voor een mysterie, waarin we niet dieper kunnen indringen. Het lag alles in Gods raad, naar dien raad Gods moest 't alzoo geschieden, en toch, zooals die rampzalige mannen zich aan Jezus vergrijpen dorsten en feitelijk vergrepen, het was zoo diep gruwelijk, zoo gruwelijk zonder naam.

Maar let er nu op, nergens wekt de Schrift ons tot haat juist tegen deze mannen op. Ze doet veeleer, zoodra het Lijdensverhaal ten einde is, deze mannen op den achtergrond treden, en houdt zich met Jezus bezig, niet als met een mishandeld en vermoord profeet, maar met den Gekruiste als het Lam Gods, en wel als het Lam Gods dat de zonde der wereld weg draagt. De bewerkers van dezen dood van het Lam Gods treden geheel terug en aller geheiligde aandacht wordt saamgetrokken op Jezus zelf, als het Lam dat stom was voor dien die het schoor, en zijn mond niet open deed. Ja, nog in de visioenen, die het Boek der Openbaring ons voor houdt, ziet Johannes gedurig het Lam, staande als geslacht, en om en voor dit Lam de heiligen die hun kleederen wit hebben gewasschen in zijn bloed.

Zoo moest het, het kon niet anders.

Wat in de raadzaal van het Sanhedrin en ook in Pilatus rechtzaal voorviel, was geen bijdrage tot de lijfstraffelijke rechtspleging, het was een *wereldgebeurtenis*. Het was het keerpunt waarbij de stroom der historie zich omwendde. Het was het brengen van dat *eenig* offer, waardoor in hemel en op aarde de stand der dingen werd omgezet.

Het ging hier niet om de *persoonlijke* zonde van den hoogepriester, of van een Romeinsch landvoogd, of van een krijgsknecht die een hem gegeven order ten uitvoer bracht. Het pleit ging op Golgotha om *de* zonde, om een geheel *het menschelijk leven* doordringend bederf. Het Kruis staat tegenover *de* zonde, zooals ze uit satan in Eva's en Adams hart insloop, en in het bloed hunner kinderen op heel ons menschelijk geslacht is overgegaan. Om *die* zonde als de onheilige krankheid van alle menschelijk zielsleven, dáárom ging het hier. *Die* zonde moest ontworteld, *die* zonde moest geknakt, *die* zonde moest en zou weer gebroken worden, en die *zonde der wereld* moest voor den heiligen Gods worden verzoend.

Dat ziet ge dan ook in heel den loop der Lijdenshistorie.

Jezus valt als slachtoffer niet voor *het slechtste*, maar voor *'t beste* waarin de zondige wereld nog roemen kon. Jezus is niet gevallen in de handen van sluipmoordenaars. Jezus is niet door een booswicht overhoop gestoken. Jezus is niet ter dood gebracht onder een wild, nog half barbaarsch volk.

Een integendeel, er was in deze wereld niets dat menschelijkerwijze hooger stond, dan Caiaphas en Pilatus.

Onder alle volk stond Israël als het volk der religie op den voorgrond. Israël had de woorden Gods ontvangen. Israel droeg de belofte. Onder alle volk was Israel het beste, dat de wereld had aan te wijzen. En in dit Israel stond aan het hoofd der religie het Sanhedrin, en aan het hoofd van dat heilige Sanhedrin stond Caiaphas. Hooger uitdrukking van het religieuze leven was in heel de wereld niet te vinden.

En niet anders stond het met 't *Recht*. Onder alle volken hadden de Romeinen het Recht het hoogst en het zuiverst en het gestrengst ontwikkeld. In de Gemeene Gratie waren zij *het* volk van het Recht geworden, en nog klinkt hun roepen voor het Recht in de rechtsbedeeling van menig volk na. Nog wordt alle studie van het Recht met de studie van het Romeinsche recht ingeleid.

Wat de twee hoogste levensuitingen uitgaat, t. w. de *Religie* en het *Recht*, werd alzoo in Caiaphas en Pilatus het hoogste vertegenwoordigd wat de wereld op dat oogenblik te bieden had. En juist hierin nu komt het schrikkelijke van de zonde der wereld aan het licht, dat die wereld, niet op haar slechtst, maar op haar best genomen, niet gerust heeft en niet rusten kon eer zij den Zone Gods en den Zoon des menschen, eer ze dien heiligen Jezus, door den smadelijksten dood uit haar midden had uitgestooten.

Ware Jezus onder de wreede Parthen of Scythen met de giftige pijl doorschoten, of ook in de handen van moordenaars gevallen, men had nog kunnen zeggen: Dit zou het betere deel der wereld nooit gedaan hebben. Maar nu is er geen verontschuldiging, nu juist het beste wat de wereld te bieden had, zich zoo gruwelijk aan onzen Heiland heeft vergrepen.

Nu was het uitgemaakt, dat het de *zonde der wereld* was, die Jezus ten val bracht, en dat hij dáárom het Lam Gods kon zijn, dat de *zonde der wereld* wegdraagt.

Doch dan kunt ge ook niet meer een Caiaphas en Pilatus vloeken, maar voelt ge hoe de schuld van ons, menschen, die in de ter dood-brenging van Jezus spreekt, drukt op heel de wereld, drukt ook op u. Wat in het bekende lied gezongen werd: „Ik deed door mijne zonden hem al die jammeren aan; ik deed dat kleed hem dragen, dat riet, die doornekroon", krijgt dan ook voor u persoonlijke beteekenis.

Niet deze of die mensch, neen, *de zonde der wereld* heeft het Lam Gods ter dood gewijd. En dit kon niet anders. Want zou de zonde der *wereld* verzoend worden, dan moest die *wereld* zelve de hand aan den Heilige Gods slaan. Dat is het ontzettende. De wereld viel in zonde, en van die zonde kon de wereld niet verlost worden, of ze moest het gruwelijk karakter van haar zonde daarin toonen, dat zij zelve den Zone Gods ten doode wijdt. Gelijk in Egypte de huisvader zelf het Lam slachten moest, zou door de besprenging van zijn bloed het verderf zijn woning voorbij gaan, zoo moest ook de wereld zelve het Lam Gods slachten, zou door het bloed van het Lam haar zonde worden uitgedelgd.

De zonde der *wereld* is het, die het Lam Gods, dat de zonde der wereld *wegneemt*, geslacht heeft, en elk kind des menschen, voor zooveel het de zonde der wereld ook in zijn hart om draagt, staat daarom persoonlijk aan het Kruis, waaraan Jezus stierf, medeschuldig.

Breekt ge met die zonde, dringt ge ze uit uw hart terug, vloekt ge haar in uw binnenste, is ze u tot vijandin geworden, dan is dit de vrucht van het Kruis, en gaat ge achter het Lam Gods aan, dat de zonde der wereld, en ook uw zonde, wegneemt.

Maar dan ook omgekeerd, *blijft* ge de zonde in uw hart koesteren, dan blijft ook uw schuld aan het Kruis van Christus, en brengt dit Kruis u geen verlossing, maar de bevestiging van uw doem.

En daarom moet al 't worstelen van Gods kind zijn, om, al sleept hij de zonde tot aan zijn sterven met zich voort, nooit één oogenblik met die zonde den zoen te sluiten, maar al de dagen zijns levens in Jezus' kracht, tegen de zonde der wereld, en dus ook tegen de zonde van zijn eigen hart, met al de verfoeiing zijner ziel over te staan.

Amsterdam, 23 April 1909.

In de *Wekstemmen voor Kerk en Volk*, het bekende orgaan der Utrechtsche Confessioneelen, wordt een lans gebroken voor het Classicaal Bestuur van Wijk, dat in een deel der pers hard was gevallen, omdat het in de Veenendaalsche attesten-quaestie den Kerkeraad in 't ongelijk had gesteld.

In dezen huiselijken twist, die ons niet aangaat, steken we ons niet. Eerlijk gezegd vinden we de houding èn van den Veenendaalschen Kerkeraad èn van het Classicaal Bestuur al even bedroevend. Een orthodox Classicaal Bestuur, dat uit den rommelzolder van de Synodale reglementen een oud, geel geworden en vergeten Synodaal rescript uit het jaar 1865 voor den dag haalt, om daarmede een Kerkeraad te dwingen moderne leden in de Kerk binnen te loodsen, staat zeker zedelijk niet hoog; maar de Kerkeraad, die eerst verklaart uit trouw aan Gods bevel die leugenachtige attesten niet te mogen afgeven en dan, zoodra het oogweer van een conflict aan de kimmen maar opdaagt, bakzeil haalt en de gevraagde attesten onder protest tòch afgeeft, staat heusch niet zooveel hooger. En als dan de een den ander van ontrouw aan de Gereformeerde beginselen beschuldigen gaat, dan denken de omstanders aan het bekende spreekwoord van den ketel en den pot.

Niet om in dit geding ons te mengen, maar omdat uit dit pleidooi in de *Wekstemmen* opnieuw zoo zonneklaar blijkt, welk een fatalen invloed de geest der synodale organisatie zelfs op de besten uitoefent, wijzen we op dit stuk.

In kort saamgevat is het redebeleid aldus. Het Classicaal Bestuur had niet te vragen of *naar zijn eigen oordeel* het afgeven dezer attesten moreel gewenscht was of niet. In deze zaak als rechter optredende, was het stipt gebonden aan de *wet*, d. w. z. het synodale reglement. Aangezien nu de Synode in 1865 een verklaring had gegeven van de woorden *goed zedelijk gedrag*, die niet den Kerkeraad maar de klagende partij in gevlij kwam, moest het Classicaal Bestuur den Kerkeraad wel in het ongelijk stellen en de afgifte der attesten gelasten.

Het is hiermede, zoo zegt de schrijver, precies eender als met den gewonen rechter. Al zullen er bij de berechting van de bekende Zeister moordzaak wel rechters geweest zijn, die in dit geval het liefst de doodstraf hadden uitgesproken, toch konden ze het niet doen, omdat onze strafwet de doodstraf niet meer kent. De rechter is aan de wet gebonden en heeft niet naar zijn eigen persoonlijk inzicht, maar naar de wet te oordeelen. En evenmin als men den rechter een verwijt maakt van een vonnis naar de wet gewezen, ook al schrijnt dit vonnis het moreele gevoel, zoo mag men het Classicaal Bestuur er geen grief van maken, dat het aan de Synodale bepaling zich hield. Volgens het kerkrecht was het daartoe verplicht, en daarom verdient het geen blaam maar lof.

Op dit *kerkrechtelijk* standpunt legt de schrijver zoo grooten nadruk, dat hij boven zijn pleidooi zelfs als titel schrijft: *volgens kerkrecht* en daarop telkens in zijn betoog weer terugkomt. De schrijver vergat echter één ding; te zeggen volgens welk kerkrecht. Naar luid onzer Gereformeerde belijdenis mag men geen concilien, decreten of Synodale besluiten boven Gods Woords stellen. Hier geldt: de waarheid bovenal. Er kan dus nooit sprake van zijn, dat volgens Gereformeerd Kerkrecht een rechter zou moeten gelasten tot een daad, die naar zijn overtuiging tegen Gods Woord zou ingaan. Al hadden duizend concilien het anders bepaald, hij zou niet naar de decreten en besluiten dezer concilien, maar alleen naar Gods Woord hebben te oordeelen.

De fout van dit betoog ligt dan ook juist daarin, dat de schrijver de bepalingen en verordeningen der Kerk met de wetten der Overheid op één lijn stelt. Onze Gereformeerde vaderen hebben daartegen steeds gewaarschuwd. De wetten der Overheid dragen een geheel ander karakter, omdat de Overheid met souverein gezag is bekleed en daarom voor haar wetten gehoorzaamheid afeischen kan. Al mag een rechter voor zich zelf van oordeel zijn, dat God wil, dat moord met den dood gestraft zal worden, toch zal hij als rechter de doodstraf niet kunnen uitspreken, wanneer de Overheid die straf niet heeft voorgeschreven. Maar geheel anders is het in de Kerk van Christus. Daar is de eenige Souverein Christus, de eenige rijkswet Zijn Woord, en aan dat Woord is elk ambtsdrager altoos en overal absolute gehoorzaamheid schuldig. Ook al heeft de Kerk de macht ontvangen om zekere bepalingen te maken voor de handhaving der goede orde, toch blijven deze bepalingen altoos onderworpen aan de Wet van Gods Woord, en zoodra ze daarmee in strijd komen, heeft de ambtsdrager zich niet aan de Synodale bepalingen of reglementen, maar aan Gods Woord alleen te houden.

Zoo hebben onze vaderen het steeds geleerd, en de zonde der synodale organisatie schuilt juist daarin, dat ze de ambtdragers in Christus Kerk telkens weer dwingt aan de bevelen van Christus, den wettigen Koning der Kerk, ontrouw te zijn en de knie te buigen voor de oppermachtige Synode, die zich in Christus Kerk de hoogste macht heeft toegeëigend.

Dit feit, dat ook in deze geschiedenis weer zoo droef in het licht trad, is op zich zelf reeds ergerlijk genoeg, maar het wordt zoo mogelijk nog ergerlijker, wanneer men zulke misstanden nog komt vergoelijken onder het voorgeven, dat dit de eisch van het kerkrecht zou wezen. Voetius zou zich omwenden in zijn graf, indien hij hoorde dat Gereformeerden in Utrecht zulke stellingen verkondigen. En indien zijn stem nog beluisterd kon worden, zou hij dezen advocaat van synodale onderwerping toeroepen: goede vriend, ge hebt één woord vergeten: boven uw pleidooi had moeten staan, niet *volgens kerkrecht*, maar *volgens roomsch kerkrecht*. Want wat ge bepleit heeft Rome altoos geleerd en is juist door ons Gereformeerden ten bloede toe bestreden.

In hetzelfde orgaan is de reeks artikelen over de *Volkskerk*, waarop we reeds vroeger wezen, thans ten einde gebracht. Deze artikelen, die van de hand der redactie afkomstig zijn, hebben zeker menig misverstand uit den weg geruimd en sturen in een richting, die in vele opzichten ook ons sympathiek is. Wat de redactie onder „volkskerk" verstaat is niet anders, dan dat krachtens de historie de aanleg en het karakter van ons volk het meest neigt naar de Gereformeerde prediking en daarom die Kerk, die de Gereformeerde prediking het zuiverst brengt, vanzelf het grootste deel van ons volk tot zich trekken zal. Volkskerk dus niet, omdat heel het volk daarin is opgenomen, of omdat deze kerk voor alle richtingen van het volksleven openstaat, maar omdat ons volk historisch een protestantsch, nader een Gereformeerd volk is en de Gereformeerde Kerk met ons nationaal-historisch type steeds in het nauwste verband zal staan. Al zouden we hierbij liever van een nationale Kerk dan van een volkskerk spreken, omdat dit laatste altoos tot misverstand aanleiding geeft, toch willen we om dit woordverschil niet twisten. Indien niet de *quantiteit*, niet de volksmassa, maar de *qualiteit*, de handhaving van de Gereformeerde prediking, de Kerk in ons land tot een nationale Kerk stempelt, dan komt deze eerenaam zeker niet minder aan de Gereformeerde Kerken, dan aan de Nederlandsche Hervormde Kerk toe. Want in de Gereformeerde Kerken, die de belijdenis, de liturgie en de kerkenorde der aloude Gereformeerde Kerken handhaven, komt dit nationale type veel meer tot uiting dan in de Nederlandsch Hervormde Kerk, die de Gereformeerde belijdenis feitelijk prijs gaf, de Gereformeerde Kerkenorde door een Synodale hierarchie verving en aan alle wind van leering vrij spel gaf. In het Calvinisme ligt oorsprong en waarborg van onze volksvrijheid; wat de lucht is voor de long, het licht voor het oog, dat is naar de bekende uitspraak van Bakhuizen van den Brink het Calvinisme voor ons volk geweest. En die Kerk, die het zuiverst dit Calvinistische type representeert, zal het meest bij de nationale traditie van ons volk zich aansluiten. In dien zin nemen we met het woord volkskerk desnoods genoegen.

Wat vooral in dit slotartikel ons treft, is echter het welsprekend pleit voor de zelfstandigheid der plaatselijke gemeente. De redactie ziet daarin alleen genezing van den onhoudbaren toestand.

Verbetering in den tegenwoordigen toestand kan alleen brengen: volledige decentralisatie. D. i. wegneming van de tegenwoordige organisatie of haar bevoegdheid terug te brengen tot een louter administratieve. Verder aan de plaatselijke gemeenten teruggeven haar volkomen zelfstandigheid om eigen aangelegenheden te regelen, zoowel van geestelijken als van stoffelijken aard. Splitsing der groote gemeenten in kleine, dus invoering van het parochiestelsel, als het eenige middel om het ontbindingsproces tegen te gaan en het volk te redden.

Iedere gemeente krijge de gelegenheid zich zoo vrij mogelijk te ontwikkelen. Want de Kerk moet eerst tot zichzelf komen, na jaren van belemmering en druk. En wat geestelijk één voelt, vereenige zich tot bonden van gemeenten.

De Geref. bond tot vrijmaking der kerken wilde dit ook. Maar hij wil het langs juridischen weg, door splitsing der gemeenten naar de verschillende richtingen.

Men zal gevoelen, dat de weg door ons voorgestaan, een gansch andere is: wegneming van de bestaande organisatie, splitsing der groote gemeenten in kleinere, en elke gemeente zelfstandig, opdat zij zich vrij ontwikkele en gemeenschap zoeke met wat eens geestes is.

Wij kunnen en willen niet splitsen naar richtingen, omdat de richtingen, van nabij bezien, zóó dooreen loopen, dat ze feitelijk zich in elkander oplossen. Maak b.v. eens uit, wat gereformeerd is in onze Kerk. Zeg eens wat ethisch is. Ja, zelfs als ge gaat vragen wat modern is, zal het antwoord verschillend luiden. En daarom moet aan alle splitsing en indeeling naar richtingen (alleen mogelijk in een toestand als de tegenwoordige) radicaal een eind worden gemaakt. En dit kan alleen door elke gemeente vrij te laten. Zoo zullen ontstaan verschillende groepen van gemeenten. En die groep zal ten slotte de meeste gemeenten tot zich trekken, waar het geestelijk leven het nauwst in verband staat met den aanleg en het karakter van ons volk.

En dat zal altoos zijn (de geschiedenis van verscheidene gemeenten nu reeds leert het) waar de prediking zich beweegt in gereformeerde lijn, d. i. waar het gezag der H. Schrift wordt hooggehouden en het woord van Gods genade in Christus aan een armen zondaar blijken zal aan de diepste vragen van het hart te voldoen. De Volkskerk dus terug!

Of dit laatste niet ietwat te optimistisch geoordeeld is, zal de toekomst moeten leeren.

Niet minder belangrijk is het slot:

Of we dan, met te spreken van gemeentegroepen, breken met een nationale organisatie, met de meerdere vergaderingen?

Ja en neen.

Ja, voor zoover de meerdere vergaderingen worden gedragen en beheerscht door het machtsbeginsel, en geestelijke dingen moeten worden uitgemaakt bij stemmenmeerderheid, en een toevallige meerderheid haar wet en gevoelen aan de minderheid oplegt.

Neen, voor zoover op die meerdere vergaderingen de afgevaardigden der gemeenten samenkomen om de geestelijke belangen te bespreken, en men tracht te komen tot broederlijke eenstemmigheid. En indien dat niet kan, dan tot een uitspraak, die aan de gemeenten ter bevestiging en overweging wordt aangeboden.

Hoe minder dwingende organisatie, hoe meer geestelijke band. En hoe meer geestelijke band, des te meer eenstemmigheid en eenheid des geestes.

De geschiedenis heeft, wat de meerdere vergaderingen betreft, het independentisme in het gelijk gesteld.

Dat de historie het independentisme in het gelijk gesteld heeft, is zeker te boud gesproken. Maar al zouden we niet gaarne elk woord van deze conclusie voor onze rekening nemen, toch zijn we dankbaar, dat we in dit stuk een geheel ander geluid beluisteren, dan we van de Confessioneelen gewoon zijn.

Men weet, hoe juist van deze zijde steeds tegen ons het verwijt van independentisme werd ingebracht, juist omdat we voor de rechten der plaatselijke Kerk opkwamen. Had Prof. Kleyn in zijn Algemeene Kerk en plaatselijke gemeente niet beweerd, dat reeds met Voetius de afbuiging der zuiver-Gereformeerde lijn begon en zijn volgelingen in onze dagen niet anders dan verkapte independenten waren? Juist die beschuldiging van independentisme was een der zwaarste stukken geschut, die tegen ons in het veld werden gebracht.

En thans komt de redactie der *Wekstemmen* verklaren, dat het independentisme, of laat ons liever zeggen de autonomie der plaatselijke Kerk, ook haar ideaal is.

We zijn benieuwd, wat Dr. Kromsigt er van zeggen zal.

In het *Tijdschrift voor Strafrecht* heeft Mr. B. Gewin een tweetal uitnemende artikelen geplaatst, om te waarschuwen tegen elk compromis met de nieuwe richting op het gebied van het strafrecht, die de misdaad niet meer beschouwt als een vergrijp tegen de door God gestelde orde, waarop vergelding door een kwaad des lijdens volgen moet, maar als een antisociale daad, waarbij van schuld eigenlijk geen sprake is en waartegenover de maatschappij zich alleen te beschermen heeft.

Die beide richtingen, de klassieke en de moderne, de vergeldingstheorie en de beschermingstheorie, staan zoo diametraal tegenover elkaar, dat elk vergelijk hier buiten gesloten is. Het woord van Christus, dat men niet twee heeren tegelijk dienen kan, geldt ook hier. Wie als Christen in de misdaad een vergrijp tegen de door God gestelde orde ziet en daarom de straf eischt als herstel van het geschonden recht, kan nooit vrede sluiten met die geheel andere opvatting, die van misdaad en schuld niet weten wil, in den overtreder der wet alleen een ongelukkige ziet, die door aangeboren neigingen of door slechte omgeving en opvoeding anti-sociale neigingen heeft en dien de maatschappij daarom uit zelfbehoud onschadelijk heeft te maken. En wanneer dan toch de maatregelen, die consequent uit de laatste opvatting voortvloeien, zooals de onbepaalde vonnissen, de voorwaardelijke invrijheidstellingen en de bijzondere maatregelen, die men wenscht genomen te zien voor de grensgevallen tusschen toerekenbare en ontoerekenbare personen, ook door Christen Staatslieden worden aanbevolen, dan dreigt daarin een uitwissching van de grenzen, waartegen Mr. Gewin volkomen terecht waarschuwt.

Principiis obsta zeiden onze ouden. Al wat uit een verkeerd beginsel voortvloeit, moet weerstaan worden. Er kleeft een vitium originis aan, ze zijn van een herkomst, die weinig goeds voorspelt. En al mag het nu o, zoo verleidelijk zijn om met deze nieuwe proefnemingen mee te gaan, ten einde den naam te hebben op de hoogte van zijn tijd te zijn, de man van beginsel laat zich liever den smaad aanleunen van conservatisme en ouderwetschheid dan dat hij op het altaar der nieuwe rechtsbegrippen het offer zijner overtuiging brengen zou.

Mr. Gewin deed daarom een goed werk, met hiertegen in het *Tijdschrift voor Strafrecht* te waarschuwen. Zijn beide artikelen: *Geen compromis* en *Gevaarlijke proeven* zijn glashelder geschreven, wijzen scherp het verschil tusschen de oude en nieuwe richting op het gebied van het strafrecht aan, en toonen, waarom we met een *non possumus* elke poging moeten afwijzen, om beide richtingen op practisch gebied te verzoenen.

Ons artikel over het gevaar van besmetting bij den Avondmaalsbeker gaf aan Dr. J. Hamburger aanleiding ons het volgende te schrijven:

Utrecht, 14 April 1909.

Hooggeachte Redactie!

Het artikel betreffende het hygienisch gevaar, dat de beker van het avondmaal kan opleveren, noopt mij een enkel woord hierover te zeggen. Niet omdat ik dat gevaar zoo schrikbarend groot vind, evenmin om tegen de strekking van Uw betoog te velde te trekken, integendeel, ik acht het nuttig, dat ook in onze kringen dergelijke zaken onder het oog gezien worden, maar alleen om die kwestie binnen de juiste afmetingen te houden.

Wat toch is het geval?

Het is inderdaad niet te loochenen, dat het gebruik van eenzelfden beker door verscheidene personen tot besmetting aanleiding *kan* geven; het aantal ziekten, waarbij is vastgesteld, dat de bacteriën eene belangrijke rol spelen, is inderdaad reeds legio. Wat is dus natuurlijker, dan de mogelijkheid te veronderstellen, dat de bacteriën die aan de lip kleven, of zich voor in de mondholte ophouden, zich ook bij het drinken aan den rand van den beker kunnen hechten en daardoor gelegenheid krijgen, om zich te nestelen bij hen, die ter zelfder plaats den beker aan de lip zetten.

Die mogelijkheid bestaat ongetwijfeld, niet alleen voor chronische ziekten, waarvan ik om hare actualiteit de tuberculose noem, maar ook voor acute ziekten als diphtherie, typhus e.d.g. En voor die laatste vooral niet minder. Dat lijkt vreemd, omdat men terecht kan opmerken, dat die lijders toch niet aan het avondmaal kunnen deelnemen; maar in het licht van het tegenwoordige standpunt der wetenschap gezien, is dat niet zoo vreemd, als men bedenkt, dat de bacteriën nog aanwezig kunnen zijn, lang nadat de patient voor genezen is verklaard, maar ook dat zij voorkomen bij hen, die in de omgeving van de zieken verkeerd hebben, en toch blijkbaar eene goede gezondheid genieten mogen. Met een technisch woord worden deze personen als bacillendragers aangeduid, en het zijn juist deze lieden, die den praktischen hygienist thans de meeste zorgen baren, juist omdat zij aan de aandacht ontsnappen, en toch voor den verderen voortgang der besmetting dikwijls de schakel vormen.

Zoo liggen hier vele moeilijkheden, en men zou bij eenig nadenken er zich eigenlijk over moeten verwonderen, indien dit alles zoo is, waarom er bij zoo groot gevaar in den loop der eeuwen nog menschenkinderen zijn overgebleven.

Maar gelukkig staat de zaak ook niet zóó wanhopig. Zeker, de bacteriën spelen een niet te miskennen rol bij het ontstaan der besmettelijke ziekten, maar zij zijn niet de eenige factor; naar wij mogen zeggen heeft de Heere in Zijne Gemeene Genade ons menschengeslacht niet overgelaten aan den verderfelijken invloed dezer ziektekiemen, maar heeft Hij daartegenover in het lichaam van den mensch krachten en stoffen in het aanzijn geroepen, die temperend op dit verderf inwerken en ons in den regel ook beveiligen tegen de onzichtbare gevaren, die ons ook in dit opzicht dagelijks omringen.

Eerst wanneer die krachten en stoffen ontbreken, of in onvoldoende mate beschikbaar zijn, om aan een belangrijken inval van ziektekiemen het hoofd te bieden, eerst dan komt er gevaar. En op die laatste restrictie, de hoeveelheid ziektekiemen, komt het ook wel degelijk aan. Want al moge het theoretisch waar zijn, dat een enkele bacterie al gevaar in zich sluit, omdat die organismen zich met zoo ongelooflijke snelheid vermeerderen kunnen, praktisch is dat in den regel niet het geval en is het aantal binnengedrongen ziektekiemen van overwegende beteekenis. Door experimenteel onderzoek is dit bij dieren aangetoond, ook met betrekking tot de zoo veel besproken tuberkelbacil, d.i. de ziektekiem, die de tering veroorzaakt. Dit te constateeren is vooral in onze dagen van belang, nu zich tegenover de onverschilligheid van vroeger een bacillenvrees begint te ontwikkelen, die alle perken te buiten gaat, en die, wordt ze niet gebreideld, tot een angst leidt, welke op het blusschen van alle onderling hulp en liefdebetoon zou uitloopen.

Of er daarom in hygiënisch opzicht aan het gebruik van den avondmaalsbeker niet te verbeteren valt? Zeer zeker, het werd reeds door U gezegd, dat niet genoeg gewezen kan worden op de noodzakelijkheid om de grootste reinheid daarbij in acht te nemen, en daarvoor o. a. na het rondgaan van den beker dezen telkens met reine doeken zoo goed mogelijk te zuiveren. Maar er kan nog meer gedaan worden; er moet namelijk voor gezorgd worden, dat aan iedere tafel niet meer personen worden toegelaten, dan mogelijk is bij den eisch, dat niemand met zijn lip de plek behoeft aan te raken, waaraan een ander vóór de hernieuwde reiniging van den beker den mond reeds heeft gezet.

Of men dit nu bereikt door de tafels kleiner te maken, of dat men voortaan de bekers anders construeert, door den rand grooter of anders te maken, dat is om het even; dat hangt van allerlei bijkomstige omstandigheden af. Maar gerust mag aangenomen worden, dat aldus handelend, het besmettingsgevaar zóó gering te achten is, dat het niet noodig is, om, gelijk reeds werd voorgesteld, tot afzonderlijke bekertjes de toevlucht te nemen en aldus te tornen aan eene symboliek zooals deze door den Heere Jezus werd ingesteld.

Met dank voor de verleende plaatsruimte,

Hoogachtend

Uw dw.

Dr. J. Hamburger.

Dit schrijven van een deskundige bevestigt volkomen ons gevoelen, dat het gevaar van besmetting, waarom men den Avondmaalsbeker door afzonderlijke bekertjes vervangen wil, sterk overdreven is. Mits zorg wordt gedragen voor voldoende reiniging van den Avondmaalsbeker na het gebruik aan elke tafel, is het gevaar zoo gering, dat daarmede in de practijk nauwelijks rekening behoeft gehouden te worden. Geheel te voorkomen is het gevaar van besmetting natuurlijk nooit; want wie dit gevaar in absoluten zin vermijden wilde, zou, om het woord van den Apostel Paulus over te nemen, uit deze wereld moeten uitgaan. De lucht, die we inademen, de spijzen, die we eten, de stoelen, waarop we zitten, schier alles is met deze bacteriën besmet. Geluk-